

ՕՐԱԳԻՐ ԱՅԼԱԲԱՆԱԿԱՆ

27 ԳԵՍԵՄԲԵՐ

ՆՐԱՐԱՐԻ ՏԱՐԻ 1861

ԹԻՒ 40

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆԻ ԴԱՐՈՒ ԻՆՁՈՒ ՁԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՐ

Տարի ու կեսի 'ի վեր' առանց իւր պայմանադրեալ ժամանակի շիտթելու՝ շարունակ հրատարակուած Արեւելեան Դարձ յանկարծ դադարելով՝ դրեթէ երկու ամիսէ 'ի վեր չի հրատարակուելուն, և այս անգամ անոր վրայի պայմանադիրը ամբողջ վերցուած, ու Տարեայ բառին տեղ Երեւանի մը դրուած ըլլալուն վրայ՝ կարելի է բաւական անձինք զարմացած, և ասոնց իսկական պատճառներն իմանալու հետաքրքիր եղած ըլլան:

Արդարեւ իրաւունք ալ ունին յայտ մասին յիշեալ անձինքը, ըստ որում... արդի պարագաները 'նկատելով' «չէր ժամանակ լուելոյ, այլ խօսելոյ», և հետեւեալ «չէր ժամանակ փոփոխելոյ, այլ առաւել հաստատուն կալոյ» կ'ըսեն ու կը խորհին: Եւ վասն այսորիկ՝ Արեւելեանին այգբան ատեն լուռ կենալէն յետոյ՝ այժմ կերպարանափոխ երեւոյն վրայ զարմանալին, և հետեւեալ ասոնց պատճառներուն խեղամտաւոր հետաքրքիր ըլլալին իրաւացի բան մը, և մանաւանդ պարտաւորութիւն մի է, քանի որ սկիզբէն անոր հաւատարիմ բաժանորդը գրուելու, և իրենց տարեկան պարտքը վճարելու են: որով տարի մը ամբողջ անոր ընթացքն ու վիճակը հետազոտելու իրաւունքը ստացել են, մանաւանդ նորին խմբագրին կողմէն խոստացեալ պայմանները ատենին 'ի դործ չի դրուած, և կամ յանկարծական կերպիւ անոր (Արեւելեանին) վրայ արտաքոյ կարգի ընթացք մը, և փոփոխութիւններ անսնուած ատեն, ինչպէս է այժմեան վիճակը:

Անք մեր կողմանէ զասոնք ըստ հարկի խորհելով, և այս մասին ունեցած պարտքերնիս քաջ ճանաչելով՝ ապաքէն կը հարկադրինք այս թուով թէ Արեւելեանին երկու ամիսէ հետեւ

դադարեալ լուռ կենալուն, և թէ այս անգամ այս կարգ փոփոխութիւն մը կրելուն քանի մը սկզբնական ու վերջնական պատճառները՝ շարունակ իրենց եղող անձանց համար ըստ արժանոյն պարզել, (մեջ տեղերը՝ երբեմն այլաբանական խօսակցութիւններ յաւելցնելով), և այսուհետեւ ունենալիք ընթացքը անոնց ծանուցանել, որ ինչպէս Արեւելեան 13 թուով հանած Յաւելուածնուս մեջ արդէն սակաւիկ մի խնցուցել էինք:

Եւ սակայն սա ալ չի մոռնալով կանխաւ ծանուցանելու թէ, ասկէ ետքը ինչ որ պիտի գրենք ու հրատարակենք՝ նպատակնիս մէկու մը դէմ գանգաւոր, կամ զմէ կը մեղադրել չէ, (քանզի եղաւ ըլլալիք) այլ արտերսուս կսկիծէն է, որ... գոնէ 'ի հրապարակ խօսելով՝ սակաւ ինչ միտքարուիմք, եթէ գոնեմք միտքարուիք մը:

Ինչպէս կրտէ առաւել թէ՛ արեւելեանի ետեւէն գին: ասոր նմանայն բաները որ արտաքին տեսքով ոմանց առջին՝ մեզ համար երջանկութիւն կամ մեծ յաջողութիւն մի համարուած էր, ներքին նկատողութեամբ անոնք մեզի նիւթապէս ու բարոյապէս բաւական նեղութիւններ պատճառելին յայտնելով, այս մասին այնպիսեաց ծուռ և սխալ դատարարներն ու դատողութիւնները ուղղելը. միանգամայն ըստ Քրիստոնէական պարտի մերոյ՝ 'ի արտէ ներքով իրենց, զի եթէ չի ներենք՝ մեզի դէմ ջարդ (կարծեօք) խօսած ու գրած այն բաներովն մեծ սխալման ու հետեւեալ սոսկալի մեղաց տակ պիտի մնան, եթէ որ իրօք քրիստոնէայ են, և սոսկում մը կզգան Փրկչին մերոյ սա ահաւելի պատգամէն, որ կրտէ. «Այո, որ ասն բարեոյն չարո: և դարձեալ ըստ Քրիստոսի՝ եթէ չեն ուղեր իրենց մեղացը մեջ յամաւելով՝ «բնական» կոչուիլ. զոր ինչպէս ասոնց ապացուցեալ ճշմարտութիւնները 'ի կարգին պիտի տեսնուի:

Եսնք հաս այսքան յիշելէն վերջը՝ դառնալով վերջիշեալ խնդրոց պատճառները պարզաբանե

լու։ Բայց՝ Արևելեանը այսօրան ժամանակ չի հրատարակուելով՝ իր տասնօրեայ շրջանը շփոթե-
լուն գլխավոր պատճառաց մեկը կարծեմք յայտ-
նի է, այսինքն՝ ինչպես որ Պօլսոյ ամեն Օրագ-
րաց ու Լրագրաց՝ Բ. Դուսն կողմէն սաստիկ
պատուէր եղած է թէ՛ մինչև նորհրամանի (Հա-
յոց) Ազգային ու Արօնական խնդրոց վայրատ-
մը անգամ՝ չարտասանեն*, այսպէս ալ սոյն
պատուէրը երկրորդապէս** Արևելեանին ու
Արևակին*** համար ի գործ դրուած էր, ու
որով կերպիւ մը՝ չէին հեռու հեռու թէ՛ ու ինչ ըս-
ուածը կատարեցաւ։ Բայց ոմանք ետքէն այս
պատուէրին համեմատ չեն վարուեր եղեր,
այն մեզի պէտք չէ։ մենք Քրիստոսի «Տուք
զկայսերն կայսեր» պատգամին ունկնդիր եղած՝
յիշեալ պատուէրին ամենայն ակնածութեամբ
հնազանդելով՝ ցարդ անոր կատարեալ գործադ-
րութեանը հետեւեցանք։ Աւ թուի թէ այսու-
հետէ երբեք պիտի չի կարենամք զլանալ այս
հնազանդութենէ, ըստ որում Արևելեանը պար-
բերական օրագիր մը ըլլալուն, այժմեան քողա-
քականութիւնը՝ յայս կարգ օրագրաց՝ մեկ ժա-
մանակ Ազգային ու Արօնական խնդրոց վայ-
րապիւղ չի ներեր եղեր, (ըստ ծանուցանելոյ ի
մեզ՝ լրագրաց մեծապատիւ Քննիչի,) որով
ըսել է թէ՛ Արևելեանը արդի վիճակով մշտն-
ջենապէս յիշեալ պատուէրին ենթակայացեալ
պիտի մնայ, և ասանկով անոր ընթերցողները
մէկ ատեն անկէ՛ Արօնական և Ազգային (բայ ի
«Աստուծոյն Աստուծոյ» մասերէն) խնդիրներ
կամ լուրեր չի պիտի սպասեն։ Իսկ ոմանք գան-
դատելով կըսեն եղեր թէ՛ մեր վիճակակիցները
ինչպէս կը գրեն կամ պիտի գրեն։ ատոր ալ
պատասխանը մեր Օգային Սուրհանդակէն****

* Ըստ որում Հայոց ներկայ ցաւալի խռովութեանց
պատճառը՝ յիշեալ Լրագրաց եւ Օրագրաց ոմանց
անխոնջ վարմունքէն յառաջ եկած ըլլալուն՝ Բ.
Դուսն քաջամասօթ եղած էր։

** Երկրորդապէս՝ զի այս միջոցիս՝ Արևելեանէն
առաջ երկու Հայ օրագիրներ, այս խնդրոյն նկատ-
մամբ Բ. Դուսն հրամանաւր բոլորովին խափանուած
էր։ Անկապ հոս ծանուցանելուս նպատակը՝ Օդա-
կին Խակին խօսակցութիւններուն մէջ կիսացուի։

*** Արեւն մեզի Երևալը բերաննիս առնելուն.
քանզի երբեմն անոր գովելի ձիրքերը մեծարեմիտ
ոմանց առջին քրիական յանգանք է եղեր։ Ինչպէս
ծանոց մեզ աներեւոյթ էակը, ի վայրէն պիտի տես-
նուի։

**** Օգային Սուրհանդակը ով է. . . գիտողը գի-
տէ, եւ անս Արևելեան Դար թիւ 1-2, խօսքեր-
նուս վերջը՝ վերադին առոր վրայօք ասկայի մի
պիտի խօսակց.

ընդունին։ զի մենք այս մասին անկէ գոհացու-
ցիչ պատասխաններ առինք։ որ ինչպէս իւր խօ-
սակցութեանցը մէջ պիտի տեսնուի, երբ դա-
նոնք ի լոյս հանենք։ Թերեւս կարելի է ոմանք
ալ ըսեն (և ինչպէս ալ ըսին) թէ՛ «եթէ ատանկ
է, ուրեմն Օրագիրը Քաղաքականութեան
դարձուր, որով կարենաւ այն արտօնութիւննե-
րը ունենալ, զոր ունին Պօլսոյ ամեն Քաղա-
քական Լրագիրք»։ Եւ, այս ալ իրաւացի
խնդիր մըն է, բայց կարծեմք տակաւին այս ա-
ռաջարկութիւնը մէկէ մը չեղած՝ մենք մեզէն
խորհեցանք վասն յօգուտ Արևելեանի, և նո-
րին յնթերցողաց, ինչպէս որ մեր այս կամքն
ու փափաքը հրապարակու յայտներ էինք։ Աւ
այս գործը դուրս հանելու համար ամեն աշ-
խատանք չի խնայելով՝ մեր կողմանէ պէտք ըլ-
լալիքները հոգաւորինք, օգնականներ ընտրեցինք,
և այն բաները որ քաղաքական լրագրութեան մը
յատկայեալ է՝ զանոնք կարգի դնելու համար
բաւական ծախք ալ իրինք։ բայց բոլոր ջանքեր-
նիս ի գերեւ երաւ։ Ինչու։ Քանզի չի կրցանք
այն պէտք եղած հրամանն ստանալ, Պատմաւ.
Եւոր բնական պատճառը չը գիտեմք, բայց (բա-
րոյապէս) սա քանը կրնամք խորհրդածել թէ՛ ցարդ
հրաման արուած լրագիրներէ ոմանք՝ իրենց սահ-
մանին մէջ չծառայելուն, և անով իւրեանց
իրական պաշտօնը՝ առած հրահանգներուն հա-
մեմատ չկատարելուն, մէկ ուրիշ մըն ալ նո-
րէն Լրագիր հրատարակելու, և կամ Պարբե-
րական Թերթ մը Քաղաքականութեան դար-
ձուցելու համար՝ ըստ օրինի հարկ եղած հրա-
մաններն ստանալու դժուարութեանց պատճառ
եղած են, ըստ որում իրենց այս ապօրինաւոր
վարմունքը՝ պեսպէս նեղութեանց ու կասկա-
ծանաց առիթ տուած է։ որով այժմ այս կերպ
հրատարակութիւն մը ընելու համար մեկը՝ նախ
և առաջ գրոց քննութեան ատեաններու առ-
ջև, վերոյիշեալ ապօրինաւորութեանց չհետե-
ւելու համար հաստատ խոստմունքներ տալու,
և մեծ երաշխաւորութիւններ յրջունելու հար-
կադրեալ եղած է։

Բայց և այնպէս այս միջոցիս՝ խոստմունքը ար-
դար, վարմունքը չար՝ եղմը գրուածներ ի հը-
րապարակ ելելով, և անոնք ուղղակի՝ մէջ տեղ
գալթակցութեան որոմներ ցանելու պատճառ
ըլլալուն, յիշեալ Ատեաններուն՝ Հեղինակաց
վայէն հաւատարմութիւնը բոլորովին վերուցած
ըլլալը լաւ նշմարեցինք, որով այժմեան արուած

Քրիստոսիւ լուսաւորիմք՝ ի Քրիստոսէ հե-
ռանամք : Ա՛յրջապէս՝ մեզի անթիւ և երկու
տեսակ բարիքներ պարգեւող, և զմեզ պէս պէս
ախտերէ ու ցաւերէ ազատող Քրիստոս Լսու-
ուածք՝ կերպ կերպ տանջանքներով խաչեմք ,
մեռցնեմք, և անոր երկնաւոր Հօրը Տաճարը
« այրս աւագակաց » բնելով, գոյն քիչ ատենի
մէջ քակեմք... Իւր Լսուածորդոյն մահ-
ուամբը վերստին կանգնուած, սրբուած, ու
յամենայնի մաքրուած սոյն Տաճարը՝ նորանոր
պղծեմք, եթէ հօր ԸԼՈՒՄ՝ ի հիմանց քանդելու
ջանամք... Ինչո՞ւ ասոնք ո՞վ բերար... Գի-
տեմք զիտեմք « Ա՛յլ է քեզ, զի այժմ մեռանիցի
ի վերայ բաժնէ այդքի, և մի ամենայն ոչ...
Ինչո՞ւ կորիցէ... Կայիափա՛ն Կայիափա՛ն, զի՞նչ
մարդարեացար դու... Յիրաւի մարմնով մեռաւ
արդարն, իսկ հոգւով կենդանի՛ է անմահն, և
Տէր է ի յերկինս և յերկրի, բայց դու և ամե-
նայն ազգի քո կորեան յաւիտեան : Ե՛յն Դա-
ւիթ, «Նոքա կորեան, և Նա կայ և մնայ յաւիտե-
ան» : Սակայն ի՞նչ է այն ո՞վ Դաւիթ՝ զոր դարձ-
եալ կը բարբառիս բերով, «Ո՛չ են բանք և ոչ են
խօսք, որոց ոչ լին ձայնք նոցա : Ընդ ամենայն
երկիր ել բարբառ նոցա, և մինչև ի ծագս աշ-
խարհի են խօսք նոցա » : Ե՛յն բարբառդ զոր
Տաճարեայ Քնարիք քող յրանուաղ թելերուն
փայէն կը հնչես, Քրիստոսի առաքելոց և ա-
շակերտացը համար չէ՞ մի... Ե՛յն դու դարեր
առաջ Հոգւով սրբով մարդարեացար սոցա հա-
մար, և ահա այսօր կատարեցաւ այն մարդարեու-
թիւնդ... Ըհա սիռեցան Ըռաքեալք բոլոր
յաշխարհ (բայ ի Յուդայէն զոր կորեաւ,) և
«կան քարոզել Եւ ահա «Ընդ ամենայն երկիր
ել բարբառ նոցա...» : Բայց ի՞նչ կուզեն Սա-
ղուկեցիք Պետրոսէն և անոր ընկերներէն : Ինչո՞ւ
կը բորբոքին ճշմարտութիւն քարոզելուն վրայ...
Ի՞նչ իրաւամբ կը կշտամբեն Սաղուկեցիոց ժո-
ղովը զայդ Լսուածոյ մարդիկը ո՞վ Դաւիթ ,
որոնք իրենց ճշմարիտ Արդապետէն ուսեալ,
և ի շնորհս Հոգւոյն սրբոյ կը խօսին, և դու ալ
մարդարեացար թէ «Ի ծագս աշխարհի են խօսք
նոցա» : Ուրեմն ի՞նչպէս կրնան յանդգնիլ հրէից
դատաւորներն ատենց հարցունելու թէ «Ո՛չ պատ-
ուիրելով պատուիրեցաք ձեզմի ուսուցանել Յա-
նուան յայն » : Եւ երբ առաքեալք հանդերձ
Պետրոսիւ «Հնազանդել պարտէ Լսուածոյ առա-
ւել, քան մարդկան » պատասխանած, և զորքին
Լսուած յանդիման ի խաչ հանելին իրենց և

լեւը տուած ատեննին, ո՞ր իրաւունքով նոքա
ի բարիութեամբ զատնք սպանանել կը խոր-
հին...

Ինչո՞ւ, ո՞վ խաւարեալքդ՝ ի լոյս յԼսուած
գիտութեան ինչո՞ւ չէ՞ այդպէս՝ զոր խօսեցան...
Ի՞նչ, միթէ կուզէք որ միայն երկրաւոր և ան-
ցական փառս խորհող, և այս պատճառի ըզ
Քրիստոս ի խաչ հանողացդ առջին խնարհի՛ն,
անարգելով Երկնային անանցանելի և երջան-
կայեց փառքերը, զոր ի սոցանէ ունեք տեօին ի
լեռան Ամայ... Ի՞նչ կը կարծէք, ո՞վ մե-
լորեալքդ ի հաւատոյս, կրնաք ատանկ կշտամ-
բելներով՝ ատեն ալ ձեր աղանդովը մեղրեցնել
այսինքն՝ ապագային դալու սոսի երկրաւոր, ան
ալ յուսացուածին պէս չբւարով, և անշքաղիր
փառքով մը երեւալու սուտ Սէփօն ապստեղ-
ներ, նախ ուրացնելով ատենը՝ արդէն երկնային
սքանչելի փառք եկած, և սինչի ի հատարած
աշխարհի իրենց հեա եղած՝ այն իսկական
ՍԵՍԻՆ, զորն որ պահ մ'առաջ՝ այս
մարդիկը կենդանի սոջք անան, ձեռք չօշա-
փեցին, ու անոր ճշմարիտ և անմահ Թագա-
ւորութեան շքեղապարզ փառաւորութիւննե-
լուն հանդիսատես եղան...

Եւ սակայն նոյեցէք սա Պամաղիէլը ինչ
գեղեցիկ կը խօսի՝ անոնց չոր խորհուրդին դէմ,
ո՞վ Խարայեյացիք (կրտէ) իս մոսիկ ըրէք : ատեն
մին ալ երկու մարդիկ ելան, ու կերպ կերպ
քարոզութիւններ ըրին : Երանց մեկին անունն էր
Թաւրոս և միւսին Յաւրոս Քալիւս, և ատենք բա-
զում ժողովուրդ ալ ունեցան իրենց կողմը, ա-
պստամբեցնելով զանոնք, բայց բոլորն ալ քակ-
տեցան, յրուեցան, և անոնք որ անոնց հա-
ւանեալ էին՝ կորեան, և եղին յոյնք... «Եւ
զարդիս ատեմ ձեզ (կը յաւելու) : Իբայց կացէք
յարանդդ յայրցանէ, և թցյլ տուք դոցա, զի
եթէ ի մարդ կանէ փյէ խորհուրդդ այդ կամ
դործդ՝ քակտեսցի : ապա թէ յԼսուածոյ է՝ ոչ
կարէք քակտել զդոսա, գուցէ և պատուածա-
մարտք գտանիցիք » : Բարի և յոյժ դռնիկ են
առաջնապէս այս խրատներդ ո՞վ Պամաղիէլ,
իսկ ետքէն ինչո՞ւ թողուցիր ատենց, որ զանոնք
լու մը ծեծեն...

Գիտեմք Փարիսեցի, վասն ահին հրէից չե
կրցար արդիւիկ կամ դէմ գնել... Բայց հոդ
մի բներ : եթէ դու ի սրտե վշտացար այս բա-
նիս՝ «Նոքա գնացին խնդալով յերեւաց ատենին
զի վասն անուան Տեառն արժանի եղին անար-

յօժարամոլութիւնն ու շնորհքը ունիք նէ, առանց սա անմեղը չարչրկելու, հեղութեամբ հարցուցէք իրեն թէ ինչ է քարոզածը, ո՞վ է Մեսիան, և ի՞նչ է անոր Արդապետութիւնը. ինչպէս հարցուցեր էր ատեն մը Հերովդէս ի Քրիստոս. Թէ որ ըսածները բաներ, նուազ կուգայ, սիրով ընդունեցէք զանոնք, և փոխանակ անարգելու այս սրբազան Մեծը, ըստ արժանեոյն պատուեցէք, եթէ որ ինք պատիւ ընդունի. Իսկ ընդհակառակն եթէ ասոր քարոզածները ձեզի և ձեր՝ օրէնքին հակառակ կուգան, անմիջապէս արձրիկեցէք զինքը, ինչպէս լուութեամբ արձրիկեր էր Հերովդէս ըզր Քրիստոս, որ երթայ իր յատկական պաշտօնը զինք ընդունողներու քով կատարէ. . . . Բայց չէ, գիտեմք ձեր նպատակը, դուք Ստեփանոսէն, աշխարհային փառքերու վայ քարոզութիւններ, և հետեւեալ լայն ու արձակ, և հոգեւորէն անկախ օգնէ մը լսել կ'սպասէք, որպէս երբեմն Հերովդէս կերպիւ մը կ'սպասէր ի Քրիստոսէ. Ուստի անոր քարոզած (ըստ ձեզ) աղքատ Մեսիան, և անոր երկնային Օրինակ, ձեր բանին չեզար, ըստ որում դուք աշխարհասէր ըլլալովիդ, ի մարմնաւորս պերճացեալ սուտ Մեծի մը գաղուն ափնկալու էք, և անոր կործանիչ օրէնքը ամենայն յօժարութեամբ պիտի ընդունիք. . . . Եւք քանի որ այս ասանկ է, դուք առանց ձեր գեղեցիկ գաղափարէն կէտ մը շեղելու, առաւել ևս հաստատուեցէք, խիղճն ու կամքը ձերն է. միայն թէ Ստեփանոս պն ալ ազատ թող տուէք:

Չեմք գիտեր ա', թէ որ ձեր կատարի բարկութիւնը ի՞նչապէս համար՝ ասոր պրոփի մէկ անարգութիւն մը ընել կուզէք նէ՝ ըստ ձեր սովորութեան՝ վրան ձերմակ լաթ մը ծածկած, իբրեւ պերանք մը՝ ատենանէն արտաքս հանեցէք, որ ժամանակ որ՝ Հերովդէս ըրած էր ասոր Արդապետին. Թող բանը Երկնից դատաւորին մնայ, այն որ կարող է անմեղները պաշտպանելու, ու յանցաւորները պատժելու. Բայց ի՞նչ. . . ինչո՞ւ ատամաւնջիկը կը կրճտէք անոր վրայ. . . , միթէ սո՞ւտ խօսեցաւ, սխալ պատմեց. . . , միթէ ձեզիպէսները չի հալածեցի՞ն Մարգարէները, և զոմանս չապոմնեցի՞ն, որոնք որ ասոր քարոզած Մեսիանի վրայ կը մարգարէանային. . . .

Պետեւ երեկոսան օրս դուք չէիք սոյն Մեսիան մասնողն ու պէս պէս տանջանքն:

րով ու խայտառակութիւններով ի խաչ հանողը. Մտարակոյս. Ուրեմն ինչո՞ւ կը զայրանաք. Թէ որ ըրածնիդ բնէ էր, թողէք որ այն բնէ ինքնիրեն իւր յաղթանակը կանգնէ, և դուք ալ անոր վրայ պարծենաք, իսկ եթէ չար ի՞նչպէս կը յանդգնիք՝ մեղս ի վերայ մեղաց յաւելցնելով, այդ արդարին ճշմարտապէս ըսածներուն դէմ թշտ հանալու, և ատանկով Բեթիար անոր վրայ չարութիւններ խորհելու. . . . Ոհ, Բեթիար. . . Եւ սակայն ի՞նչ աղաղակ է այդ և ի՞նչ եղաւ որ յանկարծ ականջնին կը խցեն ատոնք, ու ամենքն ալ Ստեփանոսին վրայ կը յարձակին. . . . Ուր կը տանիք քաշկռտելով այդ անմեղը, ո՞վ անօրէններ ըսէք մեզ, զի՞նչ չարաբար սա. . . . Պիղատոսին չափ ալ խիղճ չունիք, խրատեցէք զգա և արձակեցէք. . . . Չէ, « Զայնչեմ ցուցեմ » կորստանկոր:

Ոտն դէմ. « Մեծ օրէնք » կը գոչեն կոր. Չեր օրինայը, զարմանալու բան. . . . Եղեկ ա', կեցիք նայնք. այդ անձը ոչ թէ օրէնքի, այլ մարդու մը դէմ անգամ հայհոյեր. ըստ ուրում սաստիկ պատուիրեալ է իւր Արդապետէն բերանը հայհոյանք չաւնելու. ի՞նչ կրէք կոր դուք. Չըլլայ թէ գլուխիդ չափէ դուրս տաքցած ըլլալով, անոր բերնէն ելած պաշտօնները հաւանք, հասկնաք, և ապագային, ըրածնուդ վրայ զղջաք. Ուստի ձեզի իբրեւ յորդորանք մը կը գրուցեմք, եթէ հաճոյ կը թուի քիչ մը կատարութիւննիդ զսպեցէք. ու շուտով ետ դառնալով, և առ այժմ ձերանօրէն խորհուրդը մէկգի դրած ատոր վրայ նորէն դատաստան մը ըրէք, և ըսածները հանդարտ հոգւով քննեցէք, որպէս զի կուրաբար զարհուրելի մեղք մը գործած չըլլաք. Երկնից դէմ:

Եւ. . . բայց. . . չէ՛, չէ՛, մենք չէինք ըսողը. փուճ տեղը մեր վրայ ալ մի յարձակիք, և անոր վրէժը մեզմէ մի՛ առնէք. . . . Տէ՛, հեռու կացէք հեռու. . . . Եւ ինչո՞ւ՝ ատանկ սաստիկ կը զարնէք գլխունուս ո՞ւ անխիղճներ. չար ի՞նչ խօսեցանք, ցըցուցէք, վիայեցէք. . . . — Չէ՛, մենք զանի քարկոծելով պիտի սպաննեմք — Ուի՞ն փոյթը, կուզէք նէ կախաղանը հանելով սպաննեցէք, ով ի՞նչ կրնայ ըսել ձեզի. Ենցեալ օր Պետրոսն ալ ընկերներովը հանդերձ լաւ մը « գան հարիք », բայց ի Պատուիրէն ի՞նչ բան ըսող եղաւ ձեր ըրածին՝ նոյնպէս այժմ ո՞վ ինչ պիտի ըսէ. . . . Տէ՛ ուրեմն, շուտ ըրէք շուտ. պահ մ'առաջ այդ « քն » դիտաւորու:

դիկ, ի՞նչ ըսի ես, և ի՞նչ ըրին իմ կուսակիցներս»։ Ու անխիղճ, ի՞նչ, աներեսաբար կոսես թէ՛ ինչ ըսի, և ինչ ըրին . . . դեռ ի՞նչ պիտի ըսեիր և ինչ պիտի ընեիր . . . Ըրիք չարիք մեր սիրելի Մեսիայն ի խաչ հանեցիք, և . . . բայց ճշմարտոր ըսելով, այդ բանին մեջ բոլորովին յանցանքը ձերը չէր, բայց որով մասնութիւնը իր աշակերտէն էր, որուն անունն էր Յուդա . և գիտեք այ թէ, ինչ բանի համար էր .

«Չէ՛, ես չեմ գիտեր կոր»։ Չես գիտեր կոր . . . եւ եսուն դահեկանի խնդիրը չը գիտես հա՛»։ «Չէ՛»։

Լռէ՛ ստախոս լռէ՛ . . . ան ստախով ինչ գնուեցաւ նէ չիտե՛ս . . . բա՛բէ։ «Ի՞նչ բան»։ Ինչ բան . . . կուրանան, կամաւ ուրացող, բանիդ չեկածին անտեղեակ կըլլաս հէ՛տ»։ սա օտարայ գերեզմաննոցը ի՞նչ է։ «Եղէ՛կ, ձերին ալ ինչո՞ւ քիթերնիդ մեծ է»։ Տեսար հիմա, պատասխան է աս . քու բնական պահութիւններդ, զոր ահա յայտնի կերեալ, կը լինէ՛նք կոր . ատանկ բաներու վրայ է մեր խնդիրը, մարդ անիրաւ . Մենք զքեզ մարդու տեղ դընելով, ճամբովը բան կը հարցունեմք, ըսածներուդ օխայլանքները ուղղելու համար, դուն խեղդանալով, մեր քիթին մեծութիւնը երեսնիս կը դարնես, ատիկայ մարդկութիւնն է։ Մենք, դանձ, դուն Տանձ, յարմարեցա՛ւ . . .

«Յարմարի՛ չի յարմարի՛, ան պէտք չէ մեզի . բաւական է որ մէկը մեր օրինաց հակառակ կը վարուի, և չէ՛ ի մեր կոյս, անանկը մեզի թշնամի կը համարիմք։ Պետրոս, Յովհաննէս, Ստեփաննոս, և այլն, ամենն ալ կը դրոշմեմք . բոլորն ալ մէկ ջրով կը լուամք . և ատանկներուն ըսածին պատասխան չի տալէն ի վատ՝ զանոնք կը ծաղրեմք, կը նախատեմք, կը հալածեմք, և ձեռքերնիս անցած ատեն՝ կը տանջեմք, կը խաչեմք . վերջապէս՝ առանց շունչ առնել տալու՝ անանկին վայն ի գլխուն կը բերեմք . ինչպէս ահա մէկ օրինակն ալ աչքերնիդ առջին կեցած է, դեռ ըսելիք մը ունիք»։

Չէ՛ չէ՛, բնաւ ըսելիք մը չունիմք, մարդ չոր և վատ, զի ահա ամեն բան ի բերանդ քու՛մ մէ գատեցար . այսուհետէ ի՞նչ բան կարող եմք ըսելու . . . Ուրեմն սա՛ մէկ քանի վերջնական խօսքն ալ ընելով՝ իսպառ հեռանամք քեզմէ, զի դու պիտի տեսնութեամբ սրկէ հունա երթալիք չունիմ . Ուստի նախ ըսէ մեզի, ի՞նչ է քու անունդ . «Իմ անունս Սաւուղ է, Սաւուղ,

Սաւուղ»։ Ե՛ր հասկցանք, Սաւուղ . ատանկ անքաղաքավարութեամբ մարդու երեսն ի վեր չեն պոռար . . . Հիմա դու մտադրութեամբ մը ունիկիր եղիք մեր վերջին ըսածներուն, և յետոյ անոնց վրայ մտածէ .

Երբ՝ ասիէ մէկ քանի ամիս առաջ դուք, դուք կըսեմք նե՛ ի հարկէ՞ գիտես որոնց համար ըլլալը, մեր այն սիրելի և բարերար Մեսիան իբր մեռուցիք, զայն անօրէններուն կարգը դառնելով, բայց հաստատ գիտցիք՝ որ անիկայ յաւիտեան կենդանի է, և ունի իշխանութիւն ու զօրութիւն զձեզ դատելոյ և պատժելոյ, քանզի անոր խաչին վրայ «Թագաւոր Հրեից» դրոշմուած է, և չէ եղծանելը . . . Սօտերս անոր առաքեալներուն՝ որուն արբեալ ըսիք, որուն յիմար, և որուն տղէտ, առանց զմտաւածելու թէ, անոնք որ կը խօսին, որ հոգւոյ, և ի՞նչ զօրութեամբ կը խօսին . երկնային իմաստութեամբ, թէ արուեստական գիտութեամբ։ Չեր խաւարեալ մօքերը չի կրնալով իմանալ այս բանը, անոնց քարոզութիւններուն դէմ զայրացաք, նախանձեցաք, և ինչ ատելութեամբ, զանոնք բռնեցիք բանորդ դրիք, ծեծեցիք, տանջեցիք, որպէս զի խրեմ բերաննին, ու անգամ մին ալ չի քարոզեն . . . Բայց ահա անուննին ամեն տեղ կը յիշուի, անոնց զործքերուն ու վարուցը վրայ, բարձր գովեստներով կը խօսուի . . . Երգարեւ այսօր Ստեփաննոսն ալ մարմնով մեռուցիք, ստիպն նա հոգւով կենդանի է, և այժմ հանգիստ ու ցանկալի երջանկութեան մը մէջ կը փայլի . և աներկբայ ձեր ըրած անգթութեանը ներելով, ամեն վայրկեան ձեր հոգւոյն լուսաւորութեանը համար կողօթէ առ Ըստուած . . . Ե՛րբ անոնցմէ հոս «Երգար» կոչուած Յակոբ առաքեալ մըն ալ կայ, որ վե՛ ճակաւ, տեղւոյս քարոզիչ ընտրուած է ի յԼուաքերոյ . մէկ քանի օրէ ի վեր կը ըսեմք թէ անոր վրայօք ալ չարանիւթ մը կը պատրաստուի սակայն ինչպէս ըսիք, տակաւին ան ալ իր պաշտօնը համարձակ առաջ կը տանի, և յուսալի է թէ շնորհիւ իւր Արդապետին, անվտանգ կազափ ձեր լարած չար որոգայթներէն . . . Չիտեմք ան, ոմանք կըսեն թէ գլուխը պիտի կրարէք, եթէ ձեռուրնիդ անցնի . բնաւ հոգ չէ, դուք զանիկայ գլխատեցէք, և թող անոր մաքուր հոգին երջանկութեան մէջ զուարճանայ, մենք նորին ազնիւ Պլուխն ալ յարգութեամբ

րուի, զի զայս՝ չէր որ Պօղոսն կը պատուիրէր, այլ Հոգին Սուրբ, որ ինչպէս ինք, սրբազան Առաքեալը ամեն տունն կը խոստովանէր « Այլ մեզ յայտնեաց Հոգին Սուրբ » ըսելով . . .

Եւ այլ ասոնց համաձայն Աստուածահաճոյ իրողութիւններ, որոնք մարդկային ազգի (Հոգեւոր և մարմնաւոր) բարեւոք կեցութեանը նպաստելու ամենուղիղ ճամբաներ են, միշտ կը փափաքէինք որ Հայ, ընտրեալ սերունդը այն ճամբաներով յառաջանայ, և անոնցմով լուսաւորուի . . .

Ահա համառօտի, մեր ցարդ ունեցած հաստատ և անփոփոխելի դրութիւնն ու զօրաւոր հիմերը, և յուսամբ թէ շնորհիւն Աստուծոյ՝ մինչև ցմահ այս դրութեան վրայ, առանց կէտ մը զարտուղեալ պիտի մնամք :

Եւ արդ չեմք գիտեր թէ՝ մերին այս կերպ դրութիւնը որո՞ւ վնասակար էր, կամ զ՞ի կըրնար վնասել, երբ աշխարհի չորս գլխաւոր կրօնքի տէր մարդոց մեծագոյն և բարեպաշտ մասին գաղափարը՝ այս օրինակ դրութեան վրայ հաստատուած է, և ըստ այսմ կը գործէն, որ ինչպէս բազմաթիւ օրինակներ ունիմք աչքերնուս առջև : Թողումք այս մասին Ս. Գրոց ցըցուցած սքանչելի վկայութիւններն ու բրած սաստիկ պատուէրները, որոնք որ միշտ (Հոգեւոր՝ մեր ամեն գործերուն գլուխն ու առաջնորդը ըլլալը կը հաւատեն, և առանց անոր դիմելով, (Հոգեւոր և մարմնաւոր) բան մը ընելու, և գլուխ հանելու անկարող ըլլանք իմացունեն : Այս տեղ մենք լռենք, թող ժամանակի անցքերը պատասխանեն, թէ այնպէս է . . .

Մնացեալը յաջորդ բերքով :

Ծ Ա Ն Ո Ւ Յ Ո Ւ Մ Ն

Արեւելեան Դարը ներկայ թիւէն՝ իւր Տառնորեայ հրատարակութենէն դադարած է : (Աւետիս) :

Եւ այս 40^{րդ} թիւէն սկսեալ ամիսը մէկ կամ երկու անգամ հրատարակուելով՝ մինչև 66 թիւը պիտի լրացնէ, ու անկէ վերջը բոլորովն պիտի դադարի : (Ուրախութիւն մեծ) :

Եւ որովհետեւ իւր այս երրորդ շրջանին սկիզբէն (որէն Յուլիս 10, թիւ 31) 30—40 անձինք տարեկան ստորագրուած, և անոնցմէ ոմանք պարտքերնին կանխիկ հատուցած ըլլալուն, յամենայն իրաւունք ունին անոնք, տարի մը ամ

բողջ, այսինքն 36 հատ Արեւելեան Դար պահանջելու, և Արեւելեանն ալ պարտաւորեալ է հատուցանելու : (Մտածութիւն) :

Այսն որոյ, մինչև վերոյիշեալ 66 թիւը լրանալուն դեռ պիտի հրատարակուի Արեւելեանը : (Սակաւիկ մի տրամութիւն) :

Ուստի, ամեն այն բաժանորդք, որոնք ցարդ ստակ մը չեն վճարած, (բաց ՚ի նախնիքաց շրջաններունը չի վճարողներէն) եթէ բարեհաճին, և եթէ յօժարին, ազատ կամօք, անոր տարեկան կամ վեցամսեայ դինը հատուցանեն, որպէս զի խնդրուած 36 հատ Արեւելեանը (որուն արդէն 10 հատը ընդունած են) շուտով իրենց կողմը խրկուին : (Բարեմալութիւն) :

Բայց և այնպէս, հատուցանեն չի հատուցանեն իրենք, Արեւելեանը, ուշ կամ կանուխ, իր պարտքը պիտի վճարէ, ստակը վճարող բաժանորդաց իրաւունքը տեղը տանելու, և իւր պատիւը պահելու համար : (Տարակուսանք) :

Եւ այս պատճառաւ յատկապէս կը ծանուցուի թէ, Արեւելեանը նորէն բաժանարդ չի կարենայ պիտի ընդունիլ, բայց թէ յօժար կամօք ուզողը, 10 Յուլիս, 31 թիւէն կրնայ ստորագրուիլ Ո. Յ. Բիւրքճեանի Տպարանէն, զի այժմ յատկապէս սենեակ չունի : Եւ ու երբ, անոր յատուկ նամակ և դրութիւնք, եթէ հարկ ըլլայ, յիշեալ Տպարանը կրնայ ձգուիլ, և պատասխաններն նոյն տեղէն ընդունուիլ : (Հետազօտութիւն) :

Սա ալ այժմէն իմաց կը տրուի թէ, Արեւելեանը այսուհետեւ կարգ մը, խնթ ու խնլառ, ու զինովի փախուկ գրուածներու (որոնք այս միջոցիս իր վրայ կը տեղան) բնաւ պիտի չի պատասխանէ : զի Արեւելեանը զինով եւ մուրացկան Խորհրդարան, Գրեթէ Գրեթէ հետ երբեք գործ չունի : (Ասիւն) :

Հուսկ յետոյ՝ վերոյիշեալ յանկարծական փոփոխութեանց պատճառները կարգաւ պիտի բացատրուին, որ ինչպէս ներկայ թիւով մէկ երկուքը պարզուած է : (Մեջուխեան ականջները անկեց) :

Ներկայ բուռն՝ 88^{րդ} երեսը, երկրորդ էջին, եւ 8^{րդ} տողին վերջը՝ Քելիար բառը ասելորդ է, որն որ Տպագրական սխալմամբ դրուած է հոն :

Խմբագիր—Տնօրէն
Մ. Գ. ՏԵՅԻՐՄԵՆՅԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ո. Յ. ԲԻՐԻՔՃԵԱՆ
ՊՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՈՒԹՅՈՒՆ ՅԻՆՁՆՁԵԱՐ